

ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

14

«Τρομοκρατικά εγκλήματα είναι οι εκ προθέσεως πράξεις που είναι δυνατόν να προσβάλλουν σοβαρά χώρα ή διεθνή οργανισμό, τις οποίες ο δράστης διαπράττει με σκοπό: α) να εκφοβίσει σοβαρά έναν πληθυσμό, β) να εξαναγκάσει αδικαιολόγητα τις δημόσιες αρχές ή ένα διεθνή οργανισμό να εκτελέσουν οποιαδήποτε πράξη ή να αποσταθεροποιήσει ή να καταστρέψει τις πολιτικές, συνταγματικές ή οικονομικές δομές μιας χώρας ή ενός διεθνούς οργανισμού, γ) να προκαλέσει σημαντικές ζημιές σε κυβερνητικές ή δημόσιες εγκαταστάσεις, συγκοινωνιακά συστήματα, εγκαταστάσεις υποδομής, ιδιωτικές ιδιοκτησίες κάνοντας χρήση πυροβόλων όπλων, εκρηκτικών υλών, πυρηνικών, βιολογικών και χημικών όπλων (ή προωθώντας την έρευνα και την ανάπτυξή τους), δ) να προκαλέσει πυρκαγιές, πλημμύρες ή εκρήξεις με αποτέλεσμα την έκθεση ανθρωπίνων ζωών σε κίνδυνο,... κτλ. Τρομοκρατία είναι ακόμη και η απειλή εκτέλεσης ενός εκ των προναφερομένων εγκλημάτων».²⁵

«Διεθνής τρομοκρατία είναι η παράνομη χρήση βίας εκ μέρους μιας ομάδας ή ενός ατόμου, που έχει διασυνδέσεις με μια ξένη δύναμη ή που οι δραστηριότητές του ξεπερνούν τα εθνικά σύνορα, εναντίον προσώπων ή ιδιοκτησίας, για να εξαναγκάσει μια κυβέρνηση, έναν πληθυσμό ή ένα μέρος του πληθυσμού να εκτελέσει οποιαδήποτε πράξη, με σκοπό την προώθηση των πολιτικών ή κοινωνικών επιδιώξεών του».²⁶

Διαβάζοντας αυτούς τους δύο ορισμούς της τρομοκρατίας —τυπικά δείγματα

ασάφειας όλων των ορισμών που έχουν δοθεί γι' αυτήν μέχρι σήμερα— σου έρχονται ταυτόχρονα στο μυαλό: τα εγκλήματα πολέμου των ΗΠΑ, του NATO και όλων μαζί των εθνικών στρατών, η μαφία, τα καρτέλ των ναρκωτικών, η ένοπλη ακροδεξιά και το αριστερό αντάρτικο πόλης! Γιατί άραγε το κεφάλαιο και το κράτος του δυσκολεύονται τόσο πολύ να δώσουν έναν ορισμό που να οριοθετεί την τρομοκρατία απέναντι στα άλλα εγκλήματα και να μην παραπέμπει ευθέως στις ίδιες τους τις δραστηριότητες; Η απάντηση —όπως θα φανεί από όσα ακολουθούν— είναι απλή: γιατί **η τρομοκρατία είναι μια μορφή δημοκρατικής πολιτικής πρακτικής**.

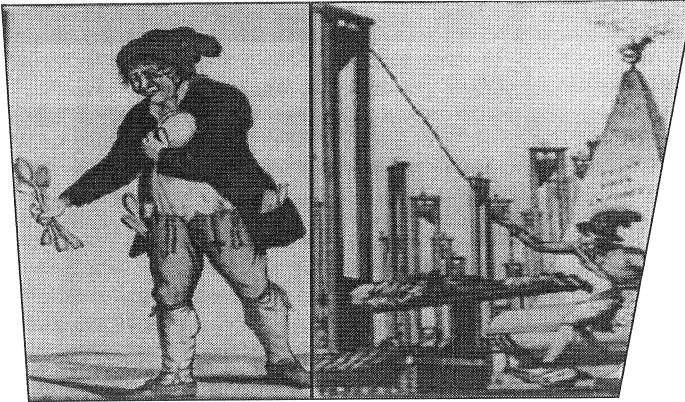
15

Ιστορικά, η εδραίωση της εξουσίας της αστικής δημοκρατίας ξεκίνησε το 1793-4 στη Γαλλία με τη συστηματική και οργανωμένη άσκηση τρομοκρατίας ενάντια στους αντιπάλους της. Η «κυριαρχία διαμέσου του τρόμου» ήταν η μόνη δυνατή πολιτική επιλογή του ριζοσπαστικού κομματιού της αστικής τάξης, των Γιακωβίνων, σε συνθήκες εξωτερικού πολέμου, έντονης λαϊκής δυσαρέσκειας και αντεπαναστατικών στάσεων. Η Επιτροπή Κοινής Σωτηρίας, η κυβέρνηση της δημοκρατικής Τρομοκρατίας που αντιτροσώπευε τη συμμαχία Γιακωβίνων και Αβράκωτων, κατάργησε χωρίς αποζημίωση όλα τα φεουδαρχικά δικαιώματα, ενίσχυσε την τάξη των μικρομεσαίων αγροτών, απαγόρευσε τη δουλεία, επέβαλε γενικό έλεγχο των τιμών, ανάγκασε τους πλούσιους να δανείσουν το κράτος, επιτέθηκε στη χριστιανική θρησκεία. Οργάνωσε το ενιαίο, ισχυρό και συγκεντρωτικό μοντέρνο έθνος-κράτος και με τη γενική στρατολόγηση κινητοποίησε και καλλιέργησε τα αισθήματα εθνικής αλληλεγγύης πάνω στα οποία στηρίχθηκε η δημοκρατία των νεώτερων χρόνων. Οι Γιακωβίνοι ήταν οι πρώτοι πολιτικοί ηγέτες που χρησιμοποιήσαν τον όρο «τρόμος» (“terreur”) με μια θετική πολιτική έννοια: «Εάν η βάση μιας λαϊκής κυβέρνησης σε καιρό ειρήνης είναι η αρετή», έλεγε ο Ροβεσπιέρος, «στη διάρ-

²⁵ Ορισμός της τρομοκρατίας σύμφωνα με τη Σύνοδο των υπουργών Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης της Ε.Ε. (Βρυξέλλες, 6-7/12/2001).

²⁶ Από δελτίο τύπου του FBI, με τίτλο “FBI Policy and Guidelines”, 16-2-1999.

κεια της επανάστασης είναι ταυτόχρονα η αρετή και ο τρόμος. Η αρετή χωρίς την οποία ο τρόμος είναι όλεθρος, ο τρόμος χωρίς τον οποίο η αρετή είναι ανήμπορη».²⁷ Στην

αρχική, ιστορική της μορφή λοιπόν η τρομοκρατία είναι η διαρκής και οργανωμένη **κρατική τρομοκρατία**. Άλλωστε τρομοκρατία ενάντια στις «δεξιές» ή «αριστερές» παρεκκλίσεις συνεχίζει να ασκεί και το Διευθυντήριο που διαδέχθηκε την Επιτροπή Κοινής Σωτηρίας μετά την ανατροπή και την εκτέλεση των μελών της. Καθώς η ιστορία της εδραίωσης του αστικού καθεστώτος στη Γαλλία μετά τη δεκαετία του 1790 είναι μια ιστορία περιοδικών στάσεων και πραξικοπημάτων, μια περίοδος έντονων συγκρούσεων ανάμεσα στις φράξιες της αστικής τάξης και πολιτικής αστάθειας, η νομοθεσία αρχίζει να γίνεται ευνοϊκότερη προς τους αστούς πολιτικούς εγκληματίες. Όπως γράφει ο Α. Λοβέρδος, «η συνεχής μη κοινοβουλευτική διεκδίκηση της εξουσίας και κατά συνέπεια οι ανώμαλες κυβερνητικές εναλλαγές, αποτελούν [έναν] καθοριστικό παράγοντα που οδήγησε στην καθιέρωση διαφορετικής με-

ταχείρισης του πολιτικού, σε σχέση με τον κοινό, εγκληματία».²⁸ Αυτό έγινε για πρώτη φορά μετά το τέλος της Παλινόρθωσης των Βουρβόνων με το γαλλικό συνταγματικό χάρτη του 1830 και τους νόμους που τον συνόδευσαν.²⁹

Ο σημερινός καπιταλιστικός «πολιτισμός» (που «θίγεται» από την ύπαρξη κλουβιών στα δικαστήρια αλλά αρνείται ν' αναγνωρίσει τα εγκλήματα της 17N ως πολιτικά³⁰) θεωρεί τις έννοιες του «ειδεχθούς» εγκλήματος και της πολιτικής, της τρομοκρατίας και της δημοκρατίας ως έννοιες αντιθετικές και αλληλοαντιρούμενες. Τόσο η αστική, δημοκρατική όσο και η κομμουνιστική ή αναρχική πολιτική πρακτική είναι εγκληματικές δραστηριότητες, με την έννοια της ανατροπής των υφιστάμενων πολιτικών και κοινωνικών σχέσεων, πράγμα που αναπόφευκτα περιλαμβάνει και την αφαίρεση ανθρώπινης ζωής. Αυτός ο «πολιτισμός», στον οποίο τα πάντα είναι αντεστραμμένα, καμώνεται ότι αγνοεί πως ιστορικά η τρομοκρατία γέννησε τη δημοκρατία και πως συνεχίζει να αποτελεί μορφή άσκησης της δημοκρατικής πολιτικής. Η τρομοκρατία ήταν η μαμή των προγόνων του Χρυσοχοΐδη, του Μαργαρίτη, του Μπίστη, της Μπακογιάννη και του Κουφοντίνα.

16

Η πιο αποτρόπαια πράξη κρατικής τρομοκρατίας τον 19ο αιώνα ήταν η καταστολή της Κομμούνας των Παρισίων. 30.000 Κομμουνάριοι φονεύτηκαν ή εκτελέστηκαν, 5.000 στάλθηκαν για καταναγκαστικά έργα στις αποικίες κι άλλοι τόσοι στη φυλακή. Στο εξής ένας ποταμός αίματος θα χώριζε τους προλετάριους από τ' αφεντικά.

²⁷ Ομιλία του Ροβεσπιέρου στη Συμβατική (5/2/1794). Αναφέρεται στο Τ.Μ.Τόμσον, *Ο Ροβεσπιέρος και η γαλλική επανάσταση* (Αθήνα, 1975).

²⁸ Α. Λοβέρδος, *Παρεκκλίσεις πολιτικής συμπεριφοράς και σύνταγμα* (Αθήνα, 1988), έργο θεμελιώδες για την κατανόηση των εννοιών του πολιτικού εγκλήματος και της τρομοκρατίας.

²⁹ Ο Α. Λοβέρδος, όπ. π., διευκρινίζει ότι «η αφετηρία της χρησιμοποίησης του όρου "πολιτικό έγκλημα" εντοπίζεται στη διαδικασία σύνταξης του γαλλικού ποινικού κώδικα του 1810».

³⁰ Επειδή, σύμφωνα με το αιτιολογικό του Δικαστήριου του Κορυδαλλού, οι πράξεις της 17N δεν έτειναν «στην ανατροπή ή αλλοίωση της καθεστηκίας τάξης που υπάρχει σύμφωνα με το ισχύον πολίτευμα», τη στιγμή που εδώ κι ένα χρόνο, κάθε μέρα, εντός και εκτός δικαστηρίου, τα μέλη της 17N αναθεματίζονται ακριβώς γι' αυτό το λόγο!

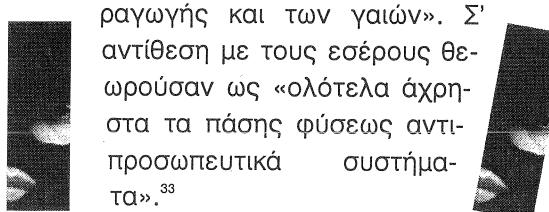
Η αστική τάξη μπορεί να έζησε από τον 19ο αιώνα και μετά με το φόβο των «επικίνδυνων τάξεων» αλλά αυτό που έχει μείνει στην ιστορία ως **τρομοκρατία εναντίον του κράτους** (δολοφονικές απόπειρες εναντίον ηγετών, τοποθετήσεις βομβών, κλπ σε διάφορες χώρες της Ευρώπης, στη Ρωσία και στην Αμερική, στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα) δεν ήταν καθόλου ένα ενιαίο φαινόμενο ούτε προερχόταν απαραίτητα από τις κατώτερες τάξεις. Ας πάρουμε το παράδειγμα της τσαρικής Ρωσίας. Εκεί, στις αρχές του 20ου αιώνα, η τρομοκρατία³¹ ήταν συλλογική πρακτική πολιτικών οργανώσεων με πολύ διαφορετικά μεταξύ τους πολιτικά προγράμματα.

◆ Οι **σοσιαλ-επαναστάτες** (εσέροι) είχαν ιδρύσει το 1901 μια Οργάνωση Κρούστης που αποσκοπούσε στην αποδιοργάνωση του τσαρικού καθεστώτος. Το πολιτικό τους πρόγραμμα ήταν αστικό-αντιμοναρχικό και αποσκοπούσε στην εγκαθίδρυση ενός «συνταγματικού καθεστώτος που θα βασιζόταν στην καθολική ψηφοφορία, στην ελευθερία της θρησκείας, του Τύπου, των συγκεντρώσεων, των ενώσεων, την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης, το απαραβίαστο των δικαιωμάτων του ατόμου και το δικαίωμα αυτοδιάθεσης των λαών της Ρωσίας».³² Μια ομάδα που αποσχίστηκε από το κόμμα τους και συγκροτήθηκε οργανωτικά σε «Ένωση των σοσιαλ-επαναστατών μαξιμαλιστών» μπορούν να θεωρηθούν ως οι πρώτοι που εφάρμοσαν το αντάρτικό των πόλεων. Αποσκοπούσαν σε ένα «άμεσο κοινωνικό πραξικόπημα» στις πόλεις και στην ύπαιθρο και απέβλεπαν στην «κοινωνικοποίηση της παραγωγής και των γαιών». Σ' αντίθεση με τους εσέρους θεωρούσαν ως «ολότελα άχρηστα τα πάσης φύσεως αντιπροσωπευτικά συστήματα».³³

Chernoe Znamia, Μινσκ, 1906

◆ Οι **σοσιαλδημοκράτες**, ή μάλλον η μπολσεβίκη φράξια του Ρώσου Σοσιαλδημοκρατικού Εργατικού Κόμματος, οργάνωσε λίγο αργότερα το Στρατιωτικό Γραφείο του Κόμματος στο πρότυπο της συνωμοτικότητας και του καταμερισμού εργασίας της Οργάνωσης Κρούστης. Ο Λένιν, που συνήθιζε να ντύνει τις πολιτικές επιλογές του μ' ένα μανδύα «ιστορικο-υλιστικής» ανάλυσης, κατηγορούσε τους εσέρους και τους «παλιούς» τρομοκράτες (ναρόντνικους) ότι ήταν αποκομμένοι από το «κίνημα των μαζών» ενώ η δική του επιλογή, το 1906, να προωθήσει τον παρτιζάνικο πόλεμο εναρμονιζόταν υποτίθεται με την «επικείμενη γενική εξέγερση» στη Ρωσία —πράγμα που φυσικά δεν ίσχυε· τα χρόνια που ακολούθησαν την επανάσταση του 1905 ήταν χρόνια ήττας και αντίδρασης. Ο «νέου τύπου» τερρορισμός του Λένιν ήταν επίσης υπόθεση συνομωτών διανοούμενων που, ελλείψει πραγματικού κινήματος, προσπαθούν να το υποκαταστήσουν. Ο πραγματικός στόχος της **ένοπλης πάλης**, σύμφωνα με τα λόγια του, πέρα από την εκτέλεση ορισμένων προσώπων του στρατιωτικού-αστυνομικού μηχανισμού και την κατάσχεση χρημάτων για τις ανάγκες του Κόμματος, των ένοπλων ανταρτών και της «προετοιμασίας της εξέγερσης», ήταν η στρατιωτική εκπαίδευση των μελλοντικών ηγετών του προλεταριάτου.³⁴

³¹ Ο L. Proal (*La criminalité politique*, 1908) ισχυρίζεται ότι «οι ρώσοι αυτοαποκαλούνται “τρομοκράτες” και υποστηρίζουν αυτή τους την ιδιότητα στα δικαστήρια...». Το αναφέρει ο Λοβέρδος, όπ. π.

³² Απόσπασμα από το πρόγραμμα του σοσιαλ-επαναστατικού κόμματος (βλ. A. Spiridovitch, *L'Histoire du terrorisme russe*, Παρίσι, 1930 και F. Venturi, *Roots of Revolution*, Νέα Υόρκη, 1960).

³³ E. Marenssin, *Φράξια Κόκκινος Στρατός* (Διεθνής Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1975).

³⁴ «Για τον Τρότσκι, τον Λένιν και τους επιγόνους τους, η εξέγερση είναι μια τέχνη, δηλαδή υπόθεση ειδικών. Επικεφαλής χρειάζεται μια συνετή ηγεσία που να χειρίζεται μια ελαστική στο πλαίσιο ενός καλά θεμελιωμένου

Ο Λένιν θεωρούσε ότι η ιστορία της γιακωβίνικης τρομοκρατίας «είναι εξαιρετικά εποικοδομητική για το ρώσο επαναστάτη». Αν κανείς το συνδυάσει αυτό με την αντίληψή του περί σταδίων εξέλιξης της ανθρώπινης ιστορίας, δε θα δυσκολευτεί να καταλάβει γιατί οι μπολσεβίκοι πριν το 1917 έκλειναν κατά καιρούς συμφωνίες κοινής δράσης με τους εσέρους τρομοκράτες. Γιατί αυτοί οι τελευταίοι ήταν θιασώτες της δημοκρατίας και γιατί, κατά τους μπολσεβίκους, το περιεχόμενο της επαναστατικής δραστηριότητας τότε δε θα μπορούσε να είναι τίποτε άλλο από «αστικοδημοκρατικό». Μετά το 1917 το ίδιο αυτό περιεχόμενο το βάφτισαν «σοσιαλιστικό».

♦ η δράση των **αναρχοκομουνιστών**, που έδρασαν την ίδια εποχή, αξίζει πραγματικά να χαρακτηριστεί «τρομοκρατία ενάντια στο κράτος» αφού, αντίθετα με τους σοσιαλιστές, αρνιόντουσαν τα ενδιάμεσα στάδια της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και της «δικτατορίας του προλεταριάτου» και ήταν υπέρ της άμεσης κομμουνιστικοποίησης και της κατάργησης του κράτους. Κατηγορούσαν επίσης τους σοσιαλδημοκράτες ότι βασίζονταν υπερβολικά στο ειδικευμένο προλεταριάτο και παραμελούσαν τις αγροτικές μάζες, τους άνεργους και τους ανειδίκευτους εργάτες. Αν και έδειχναν μεγάλη συμπάθεια προς την τρομοκρατία των εσέρων εναντίον των κυβερνητικών αξιωματούχων, τους ενδιέφερε περισσότερο η γενίκευση των βίαιων ενεργειών έτσι ώστε να συμπεριληφθούν σ' αυτές επιθέσεις εναντίον

των εργοδοτών και της ατομικής ιδιοκτησίας —ο «οικονομικός τρόμος», όπως τον αποκαλούσαν. Επρόκειτο συνήθως για απογοητευμένους πρώην σοσιαλδημοκράτες και σοσιαλ-επαναστάτες ή, ειδικότερα, πρώην μέλη της Μπουντ (Γενική Εβραϊκή Εργατική Ένωση Λιθουανίας, Πολωνίας και Ρωσίας) που αναζήτησαν μια πιο ριζοσπαστική προοπτική. Οι πιο γνωστές ομάδες ήταν η Chernoe Znamia (Μαύρη Σημαία) και η Beznachalie (Χωρίς Εξουσία). Οπλισμένοι με πιστόλια και αυτοσχέδιες βόμβες προέβαιναν σε απαλλοτριώσεις τραπεζών, ταχυδρομείων, εργοστασίων, μαγαζιών και ιδιωτικών κατοικιών της αριστοκρατίας και της αστικής τάξης. Ήταν θιασώτες της τρομοκρατίας με κάθε μέσο —ατομική τρομοκρατία, μαζική τρομοκρατία, οικονομική τρομοκρατία— και συχνά κατηγορήθηκαν από τους αναρχοσυνδικαλιστές, οι οποίοι ήταν εναντίον των «αδιάκριτων ληστειών και δολοφονιών» και υπέρ των οργανωμένων απεργιών, του μποϊκοτάζ, του σαμποτάζ, των επιθέσεων στους διευθυντές των εργοστασίων και της απαλλοτρίωσης των κυβερνητικών ταμείων. Οι αναρχοκομουνιστές, όπως και οι μαξιμαλιστές εσέροι, εξοντώθηκαν από την κυβέρνηση του Στολύπιν, το 1906-07, μετά από ένα πογκρόμ μαζικών συλλήψεων που τις ακολούθησαν δίκες με συνοπτικές διαδικασίες και εκτελέσεις.³⁵

Αν και τα έσοδα των απαλλοτριώσεων χρησιμοποιούνταν αρκετές φορές για τις ανάγκες του κοινωνικού κινήματος (τυπογραφεία, απεργιακά ταμεία), συντήρη-

σχεδίου, που να συνδυάζει τη σύνεση κατά την προετοιμασία με την τολμηρότητα στην εκτέλεση. Σαν στρατεύματα, όλος ο λαός είναι πολύς. Χρειάζεται ένας μικρός στρατός, ψύχραιμος και βίαιος, εκπαιδευμένος στην τακτική της εξέγερσης. Πρέπει να ενεργεί γρήγορα, στο περιορισμένο πεδίο της πρωτεύουσας, να συγκεντρώνει τις προσπάθειες στα ζωτικά κέντρα, να χτυπάει επιδέξια και σκληρά. Η εξέγερση είναι μια σιωπηλή μηχανή. Είναι μια υπόθεση κομάντος. Σ' αυτήν την οπτική, οι μάζες, οπλισμένες ή όχι, έχουν τόση θέση όσο κι ένας σκύλος σε μια παρτίδα σκάκι. Αυτό το ακραίο σημείο του εκφυλισμού της αντίληψης της ένοπλης εξέγερσης, δεν ήταν παρά η αναπόφευκτη κατάληξη της λενινιστικής αντίληψης για το κόμμα. Αυτό εδώ κατέχει το μονοπώλιο της ταξικής συνείδησης. Οφείλει να υποκαταστήσει την εργατική τάξη στα πάντα γιατί αυτή είναι ανίκανη να ανυψωθεί πέρα από το επίπεδο της συνδικαλιστικής συνείδησης», E.Marenssin, όπ.π. Η 17Ν επανέλαβε σχεδόν κατά λέξη τα επιχειρήματα του Λένιν του 1906 υπέρ του παρτιζάνικου αγώνα, στο μανιφέστο της με τίτλο «Απάντηση στα κόμματα και τις οργανώσεις» (Απρίλιος 1977). Η έλλειψη χώρου μας εμπόδισε να παρουσιάσουμε εκτενώς, στο κεφάλαιο που ακολουθεί, τις θεωρητικές επιρροές της 17Ν (π.χ., η έννοια της λματ προέρχεται από τον τριτοκοσμικό θεωρητικό Αντρέ Γκούντερ Φρανκ και το βιβλίο του Lumpenbourgeoisie: Lumpendevelopment, 1972).

³⁵ Όλες οι πληροφορίες εδώ προέρχονται από το κλασσικό βιβλίο του Paul Avrich, *The Russian Anarchists* (Princeton, 1967).

σαν ως επί το πλείστον την αναπαραγωγή των σοσιαλιστικών και αναρχικών ομάδων ως οργανώσεων **επαγγελματών επαναστατών**. Το πρόβλημα είναι ότι τότε διαμορφώθηκε το αντεπαναστατικό πρότυπο του αγωνιστή-ασκητή. «Ο θάνατος είναι αδελφός της ελευθερίας», δήλωσε ένα μέλος της Beznachalie, μετά τη σύλληψή του. Οι μπολσεβίκοι μπορεί να ήταν λιγότερο συναισθηματικοί και αυτοκτονικοί, αλλά αποδείχτηκαν πραγματικοί επιστήμονες στη διαμόρφωση και εξάπλωση αυτού του προτύπου μέσα στον 20ο αιώνα.

Στην Ευρώπη πάντως είχαν καταλάβει από νωρίς την κοινωνική διάσταση του «αναρχικού εγκλήματος», γι' αυτό στη Γαλλία, με νόμο του 1894, το εξαίρεσαν από τα πολιτικά εγκλήματα με το αιτιολογικό ότι «...στρέφεται εναντίον κάθε είδους [καπιταλιστικής] κοινωνικής οργάνωσης και αποτελεί κίνδυνο όχι μόνο για την ασφάλεια ενός κράτους, αλλά για όλη την πολιτισμένη κοινότητα [του χρήματος]...».³⁶

17

Αφού κατέλαβαν την εξουσία στη Ρωσία, οι μπολσεβίκοι άρχισαν να εισάγουν τον «κρατικό καπιταλισμό προς όφελος του λαού». έτσι τον αποκαλούσε ο ίδιος ο Λένιν, ο οποίος απαιτούσε από τις μάζες «να υπάκουν αναντίρρητα στη μία θέληση των ηγετών της εργασιακής διαδικασίας».³⁷ Το 1920, ο Τρότσκι έκανε ένα βήμα παραπέρα και πρότεινε τη στρατιωτικοποίηση της εργασίας. Το έργο στο οποίο ανέπτυσσε με τον πιο ολοκληρωμένο τρόπο την άποψή του για τη «σοσιαλιστική» οργάνωση της εργασίας έχει τον χαρακτηριστικό τίτλο *Tρομοκρατία και Κομμουνισμός*. Σ' αυτό το έργο η επίθεση στη μεταφυσική της (κοινοβουλευτικής) δημοκρατίας, η εξύμνηση του τρόμου και της «υποχρεωτικής εργασιακής θητείας» εξηγείται όχι

από μια γενική εχθρότητα των μπολσεβίκων απέναντι στη δημοκρατία (ήταν οργανωμένοι άλλωστε με μια διαδικασία δημοκρατικού συγκεντρωτισμού) αλλά από την ανάγκη που ένοιωθε το Κόμμα να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις που θα έκαναν την ανάπτυξη του καπιταλισμού στη Ρωσία (άρα και την υλική βάση της δημοκρατίας) εφικτή. Η τρομοκρατία της Τσεκά, που διαδέχτηκε την τσαρική Οχράνα, αποσκοπούσε στην απομόνωση και την εξόντωση των «αντικοινωνικών παράσιτων» που έβαζαν εμπόδια στη «σοσιαλιστική» πρωταρχική συσσώρευση και τη Λαϊκή Δημοκρατία.

Η δικτατορικού τύπου παραμόρφωση του νόμου της αξίας στη Ρωσία ανησύχησε τη Δύση και οι μπολσεβίκοι αντιμετωπίστηκαν με τον ίδιο τρόπο που και οι ίδιοι αντιμετώπισαν τους πολιτικούς τους αντιπάλους. Ανακαλύφθηκε το «μπολσεβίκικο έγκλημα» και, στη Γαλλία πάλι, θεσπίστηκε νόμος το 1939 ο οποίος στρεφόταν εναντίον όσων προπαγάνδιζαν «τη γραμμή της Τρίτης Διεθνούς». Δεν επρόκειτο απλά για δίωξη του φρονήματος αλλά για προσπάθεια διαχωρισμού του «πολιτικού» από το «οικονομικό» έγκλημα αφού οι νομοθέτες θεωρούσαν ότι οι «κομμουνισταί αποβλέπουν όχι απλώς εις την ανατροπήν του πολιτικού αλλά του κοινωνικού και οικονομικού καθεστώτος».

Εν τω μεταξύ, οι πιο ακραίες μορφές αντικομμουνιστικής τρομοκρατικής οργάνωσης (ο φασισμός και ο ναζισμός) οδηγήθηκαν εξίσου στην παραμόρφωση του νόμου της αξίας για να πετύχουν τους στόχους τους γι' αυτό και αντικαταστάθηκαν από πιο ορθολογικές δημοκρατικές μορφές ελέγχου —αλλά αυτή είναι μια άλλη περίπλοκη ιστορία.

Η έννοια του «μπολσεβίκικου εγκλήματος» εγκαταλείφθηκε όταν, μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, η σταλινική ιδεολογία, όντας επίσημη ιδεολογία μιας σειράς χωρών του ΟΗΕ και νομιμοποιημένων αριστερών κομμάτων

³⁶ G.Dien, *Le délit des anarchistes et l' extradition* (1895). Το αναφέρει ο Λοβέρδος, όπ. π. Οι προσθήκες εντός αγκύλης είναι δικές μας.

³⁷ Λένιν, *Τα άμεσα καθήκοντα της Σοβιετικής Κυβέρνησης*, Απρίλιος 1918.

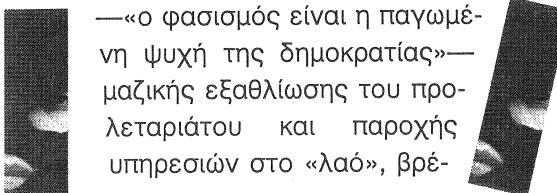
στη Δύση, αναγνωρίστηκε ως πολιτική και όχι τρομοκρατική ιδεολογία. Επίσης το αντιαποικιακό (εθνικοαπελευθερωτικό) κίνημα, που στράφηκε εναντίον καθεστώτων με κρίση νομιμοποίησης, αντιμετωπίστηκε επίσης ως πολιτικό και όχι τρομοκρατικό από τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Στην πραγματικότητα, η περίοδος από τη δεκαετία του '50 ως τη δεκαετία του '70 είναι μια περίοδος όπου η χρήση του όρου «τρομοκρατία» γίνεται μόνο εκ μέρους των κρατών εκείνων που αντιμετωπίζουν αποσχιστικά κινήματα ή αντάρτικα πόλης στο εσωτερικό τους και δεν υπάρχει καμία συναίνεση μέσα στον ΟΗΕ —τη λεγόμενη «διεθνή κοινότητα»— όσον αφορά ένα κοινά αποδεκτό ορισμό του όρου ή μια κοινή πρακτική.

18

Η δαιμονοποίηση της τρομοκρατικής πολιτικής πρακτικής, η αναγωγή της σε ηθικό πανικό, ξεκινά τη δεκαετία του '70 στη Γερμανία και την Ιταλία. Οι ένοπλες λενινιστικές ομάδες ή οργανώσεις που αμφισβήτησαν την κοινοβουλευτική αριστερά και ξεκινούσαν από λανθασμένες θεωρίες περί «αυταρχικού κράτους» —«ο φασισμός είναι η παγωμένη ψυχή της δημοκρατίας»— μαζικής εξαθλίωσης του προλεταριάτου και παροχής υπηρεσιών στο «λαό», βρέ-

θηκαν στο στόχαστρο της κρατικής καταστολής. Μιλώντας βέβαια για την Ιταλία πρέπει να κάνουμε διάκριση ανάμεσα στην οργανωμένη τρομοκρατία και τη διάχυτη. Η «διάχυτη τρομοκρατία» ήταν κομμάτι της προλεταριακής εμπειρίας σ' αυτή τη χώρα και συνδεόταν περισσότερο με την άρνηση τη εργασίας, παρότι οι ψευδαισθήσεις για τη δημιουργία του «μαχόμενου κομμουνιστικού κόμματος» που θα οδηγούσε τις μάζες στην κατάκτηση της εξουσίας δεν έλειπαν ούτε απ' το χώρο αυτών των μικρών ομάδων.³⁸

Ορισμένες ένοπλες ομάδες (π.χ. GAP, Ερυθρές Ταξιαρχίες) που έχουν πολιτική οργάνωση και πρόγραμμα, ιδεολογικούς, στρατηγικούς και τακτικούς στόχους δεν έρχονται απαραίτητα σε αντίθεση με το Αστικό Δίκαιο αλλά με μία ιστορικώς συγκεκριμένη έκφρασή του. Όπως έδειξαν ο Primo Moroni και ο Ermanno Gallo, οι ένοπλες λενινιστικές οργανώσεις στην Ιταλία είχαν στόχους «σε μεγάλο βαθμό συμβατούς με το ιταλικό δημοκρατικό σύνταγμα». Σε κάποιες περιπτώσεις ζητούσαν απλώς από τους θεσμούς τη «εφαρμογή των αρχών του συντάγματος» και προσπαθούσαν να υπερασπίσουν στρατιωτικά τις «λαϊκές κατακτήσεις» στο πλαίσιο αυτού που αποκαλούσαν «μπλοκαρισμένη δημοκρατία». Σε άλλες περιπτώσεις, ανέβαζαν το επίπεδο της στρατιωτικής σύγκρουσης για να στηρίξουν τη «δημοκρατία και την εργατική εξουσία που είχε επιτευχθεί στο εργοστάσιο» και ν' ανακόψουν τις όποιες

³⁸ «Λοιπόν, σ' αυτά τα μέρη που σύχναζα, πήρα κάποτε μια προκήρυξη από τις ομάδες που ήδη είχαν εμπλακεί στον ένοπλο αγώνα, κυκλοφορούσαν προκηρύξεις των Ερυθρών Ταξιαρχιών παραδείγματος χάριν, οι Ερυθρές Ταξιαρχίες που τις θεωρούσα σαν... έναν μύθο..., δηλαδή... αυτοί οι άνθρωποι που χτυπούσαν τα σύμβολα και τα άτομα... που τελικά με ενέπνευσαν δηλαδή..., έτσι... κι εγώ με τις μικρές μου δυνάμεις ήθελα να χτυπήσω εκείνον που με εκμεταλλεύόταν τόσα χρόνια στο εργοστάσιο ή με απασχολούσε στη μαύρη εργασία και... ζούσα αυτή τη συμβιωτική σχέση με τις Ερυθρές Ταξιαρχίες... Μετά από εκείνη τη ληστεία η εκτίμησή μας στον χώρο των μικρών ομάδων μεγάλωσε... γιατί μεταξύ των μικρών ομάδων το να κάνεις μια ενέργεια τέτοιας σημασίας σήμαινε την απόκτηση κύρους... κάτι, πρέπει να σου πω, που δεν ίσχυε στους μεγάλους σχηματισμούς τύπου Πρώτης Γραμμής ή Ερυθρών Ταξιαρχιών... γιατί μ' αυτά ούτε που ασχολούνταν οι μεγάλες οργανώσεις... όμως σ' αυτό το μάγμα που αποτελούσε η διάχυτη τρομοκρατία... που κατά τη γνώμη μου ήταν η πιο αυθεντική έκφραση του ένοπλου αγώνα, ακόμη περισσότερο και από τις Ερυθρές Ταξιαρχίες ή την Πρώτη Γραμμή γιατί... η διάχυτη τρομοκρατία κατά τη γνώμη μου εξέφραζε μια μαζικοποίηση του ένοπλου αγώνα στην Ιταλία, δηλαδή κυρίως την επέκταση των ανταγωνιστικών συμπεριφορών που ήταν παρούσες και ωστόσο καταπιέζονταν στη μητρόπολη... ή στην ιταλική κοινωνία, αν προτιμάς... Ωστόσο, να, είχαμε αποκτήσει αυτό το κύρος γι' αυτό είχαμε άμεσες σχέσεις με άλλους μαχόμενους χώρους και... κάνοντας αυτή την ατέλειωτη σειρά ληστειών για αυτοχρηματοδότηση, αφού το κύριο πρόβλημά μας τότε ήταν το μάζεμα όπλων και χρήματος για να έχουμε τα δικά μας σπίτια και όλα τα υπόλοιπα... όμως τα φέρναμε λιγάκι δύσκολα με τα λεφτά, αφού πάντοτε είχαμε λίγα λεφτά...». Ένας «τρομοκράτης». Αποσπάσματα από τη ζωή και το όνειρο ενός στρατευμένου στον ένοπλο αγώνα, (Ελευθεριακή Κουλτούρα, Αθήνα, 2003).

επιθέσεις των αφεντικών. Άλλες φορές προωθούσαν τον «ένοπλο ρεφορμισμό», όπως η φάλαγγα Walter Alasia στο Μιλάνο.³⁹

Η ιταλική εμπειρία έδειξε επίσης ότι οι λενινιστές στην προσπάθειά τους να δημιουργήσουν βολονταριστικά τις συνθήκες που θα επιτρέψουν «το πέρασμα απ' τον διεκδικητικό αγώνα σ' εκείνον για την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας»,⁴⁰ συμβάλλουν προσωρινά στην αύξηση της μαχητικότητας του προλεταριάτου, προωθώντας π.χ. εργατικές επιτροπές βάσης, ομάδες αυτοάμυνας ή πράξεις αυτομείωσης των τιμών. Αυτή η πλευρά της λενινιστικής δραστηριότητας είναι που ενοχλεί το κεφάλαιο. Καθώς οι ένοπλοι αριστεριστές όμως έτειναν όλο και περισσότερο προς αυτο-διαφημιστικές πρακτικές που περισσότερο αποσκοπούσαν να δείξουν ότι ο «ένοπλος αγώνας» είναι δυνατός και έτσι να στρατολογήσουν νέα μέλη, αποξενώνονταν όλο και περισσότερο από τους αποδέκτες της «ένοπλης προπαγάνδας» και έπεφταν σαν ώριμα φρούτα στα χέρια των ΜΜΕ που καλούνταν να γίνουν δίαιυλοι μετάδοσης των «μηνυμάτων» τους και τα οποία εκμεταλλεύτηκαν, φυσικά, αυτή την ανάθεση για να προωθήσουν την εγκληματοποίηση των «εντολέων» τους. Ο λενινισμός κατάντησε μια καρικατούρα του εαυτού του, όταν την εποχή του θεάματος ανέθεσε στους αντιπάλους του το έργο της διαφήμισης του «μαζικού κόμματος», ή μάλλον των 57 παραλλαγών του.

19

Η συζήτηση που ξεκίνησε στην Ιταλία με την όξυνση της κρατικής καταστολής στα τέλη της δεκαετίας του '70 ήταν πολύ ενδιαφέρουσα. «Η διαδικασία της εγκληματοποίη-

σης ερμηνεύθηκε ως ένα ευρύτερο πειθαρχικό σχέδιο που αποσκοπούσε στην ανασυγκρότηση του πολιτικού παιγνιδιού, την αναμόρφωση των κοινωνικών υποκειμένων και τον περιορισμό του ανταγωνισμού σε τελετουργικές και συμβατικές μορφές. Αυτό το σχέδιο ήταν άσχετο με τις συγκεκριμένες συμπεριφορές ενάντια στις οποίες υποτίθεται ότι στρεφόταν η εγκληματοποίηση. Ονομάσαμε αυτή τη διαδικασία *ποινικοποίηση* (*juridification*), εννοώντας ότι, ακόμα κι αν η ένοπλη πάλη εξέλιπε, άλλες καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης θα ανακαλύπτονταν για να νομιμοποιηθεί μια διαρκής κατάσταση «συναγερμού» και αιξανόμενης παρουσίας του δικαστή μέσα στην κοινωνία. Εκ των υστέρων μπορούμε να αναφέρουμε άπειρα παραδείγματα: από τον ένοπλο αγώνα ως τη «μαφία», από τη «μάστιγα των ναρκωτικών» ως τις άγριες απεργίες που διασαλεύουν την τάξη· όλα αυτά τα κοινωνικά φαινόμενα αθροίζονται σε μια αλισίδα διαρκούς κατάστασης εκτάκτου ανάγκης, η οποία αντιμετωπίζεται όλο και περισσότερο με αποκλειστικά ποινικά μέσα. Με άλλα λόγια, η εξουσία νοιώθει την αδιάλλειπτη ανάγκη να μετατρέπει τις προβληματικές συλλογικές καταστάσεις σε ποινικά κολάσιμες ατομικές συμπεριφορές».⁴¹

Προς αυτήν την κατεύθυνση κινείται μια σειρά νομοθετημάτων στην Ευρώπη από τη δεκαετία του '70 και μετά. Οι συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης για την καταστολή της τρομοκρατίας (Παρίσι, 1977) και της E.O.K. (Δουβλίνο, 1979) επιχειρούν τη ρητή αποπολιτικοποίηση της τρομοκρατίας.⁴² Θεωρούν ότι η δημοκρατική μορφή έχει ένα μοναδικό, αποκλειστικό και υπεριστορικό περιεχόμενο που το ορίζει μόνο η νομοθετικά κατοχυρωμένη πολιτική τάξη του σύγχρονου κράτους. (Στην περίπτωση πολλών ευρωπαϊκών κρατών η σημερινή έννομη τάξη τους δεν έχει παρά ιστορία λίγων δεκαετιών ή ακόμα και μιας δεκαετίας, άρα είναι σαφώς ιστορικό δημι-

³⁹ Βλ. το ενδιαφέρον (αλλά ελάχιστα κριτικό) βιβλίο των Primo Moroni, IG Rote Fabrik (επιμ.), Μιλώντας για τον Ένοπλο Αγώνα (Ελευθεριακή Κουλτούρα, Άθήνα, 2002).

⁴⁰ Pierro Bassi, όπ.π.

⁴¹ V. Ruggiero, Review of R. Lumley's "States of Emergency", Capital and Class no. 42 (1990).

⁴² «Επιθυμία της συνδιάσκεψης είναι να στερηθεί η τρομοκρατία τα προνόμια του πολιτικού εγκλήματος και να τιμωρούνται οι δράστες της αυστηρότερα από ό, τι οι δράστες των πολιτικών εγκλημάτων». Συνδιάσκεψη για την άμυνα της δημοκρατίας εναντίον της τρομοκρατίας στην Ευρώπη (1980).

ούργημα, και οργανώσεις και κόμματα που δρουν νόμιμα εντός της πριν από κάποια χρόνια θεωρούνταν παράνομες). Τι είναι «έννομη τάξη» διαρκώς αναθεωρούνταν μέσα στην ιστορία, όχι όμως πια. Μια σειρά νομοθετημάτων στη Γερμανία, την Ιταλία, την Αγγλία, την Ελλάδα (v. 774/78, επικύρωση της σύμβασης του Σ.Ε. στις 25/5/88, τρομονόμος 2001) περνάνε μια γενική αποπολιτικοποίηση του πολιτικού εγκλήματος ανάγοντάς το σε απλά οργανωμένο, διαρκές κοινό έγκλημα (δηλ. «τρομοκρατία») αφαιρώντας από την εγκληματούσα οργάνωση τα πολιτικά της κίνητρα και το πρόγραμμά της. Εννοείται μάλιστα ότι από τη χρήση του όρου τρομοκρατία και από τα νομοθετήματα αποκλείεται κάθε αναφορά στην κρατική τρομοκρατία. Η τελευταία πράξη σ' αυτή τη μακρά σειρά νομοθετημάτων είναι η επικείμενη συμφωνία έκδοσης Ε.Ε.-ΗΠΑ που θα υπογραφεί στην Ουάσινγκτον στις 25 Ιουνίου 2003 κατά τη συνάντηση κορυφής Μπους-Σημίτη.

Η πιο απαράδεκτη επαναστατική ομάδα στην Ευρώπη

20

Οι Καταστασιακοί πρώτοι, και μάλιστα **έγκαιρα**, θα ανέλυαν τη «στρατηγική της έντασης» και τη χρήση της τρομοκρατίας από την πλευρά της εξουσίας 7 μόλις μέρες μετά τη βομβιστική επίθεση στην πλατεία Φοντάνα. Ενώ οι ακροαριστεροί θα χρειάζονταν κάμποσους μήνες για να συνειδητοποιήσουν ότι η επίθεση αποτελούσε κρατικό μακελειό, ήδη από τις **19 Δεκέμβρη 1969 διάβαζε** κανείς στους τοίχους του Μιλάνου μια **προκήρυξη** με την υπογραφή «Οι φίλοι της Διεθνούς» και με τίτλο **«Καίγεται το Ράιχσταγκ;»**, —αναφορά στο γεγονός που συνέβαλε στην άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία:

«Μπροστά στο ανέβασμα του επαναστατικού κινήματος είναι μοιραίο για την εξουσία να παίξει αυτή τη φορά το ψεύτικο χαρτί της τρομοκρατίας... Η ιταλική αστική τάξη δεν έχει πια ανάγκη τα λάθη των παλιών αναρχικών για

να βρει πρόφαση για την πολιτική πραγμάτωση της ολοκληρωτικής της πραγματικότητας, παρά προσπαθεί μια τέτοια πρόφαση να τη φτιάξει μόνη της...

Η μπόμπα του Μιλάνου έσκασε εναντίον του προλεταριάτου. Προορισμένη να χτυπήσει τις λιγότερο ριζοσπαστικοπιημένες κατηγορίες, ώστε να τις κάνει να συμμαχήσουν με την εξουσία και να καλέσει σε συσπείρωση την αστική τάξη...

Ανίκανη σήμερα [η αστική τάξη] να πραγματοποιήσει τον ενεργητικό της τρόμο πάνω στο προλεταριάτο, δεν της μένει τίποτα άλλο από το να μεταδώσει στην πλειοψηφία του πληθυσμού τον παθητικό της τρόμο, το φόβο του προλεταριάτου...

Η υπερβολική αδυναμία ξαναφέρνει την αστική τάξη στο έδαφος της αστυνομικής υπερβολής... Έτσι η εξουσία πρέπει να κάψει από την αρχή κιόλας το τελευταίο πολιτικό χαρτί που μπορούσε να παίξει πριν από τον εμφύλιο πόλεμο ή πριν από ένα πραξικό πημα, για το οποίο είναι ανίκανη, δηλ. το διπλό χαρτί του ψεύτικου «αναρχικού κινδύνου» (για τη δεξιά) και του ψεύτικου «φασιστικού κινδύνου» (για την αριστερά)...

Επιπλέον η πράξη που μ' αυτήν η αστική τάξη προσπαθεί σήμερα να ξορκίσει τον εμφύλιο πόλεμο είναι στην πραγματικότητα η πρώτη της πράξη εμφυλίου πολέμου...

Επομένως για το προλεταριάτο το θέμα δεν είναι πια να τον αποφύγει ούτε να τον αρχίσει, παρά να τον κερδίσει... Έχει αρχίσει πια να καταλαβαίνει πως δεν μπορεί να τον κερδίσει με τη μερική βία, αλλά με την ολική αυτοδιαχείριση της επαναστατικής βίας και με το γενικό εξοπλισμό των εργαζόμενων που οργανώνονται στα Εργατικά Συμβούλια. [Το προλεταριάτο] λοιπόν, ξέρει πια πως πρέπει ν' απορρίψει μια για πάντα, μέσω της επανάστασης, την ιδεολογία της βίας μαζί με τη βία της ιδεολογίας...»

Στο σκανδαλώδες φυλλάδιο **«Φιλαλήθης έκθεση σχετικά με τις τελευταίες ευκαιρίες επιβίωσης του καπιταλισμού στην Ιταλία»** το 1975, ο **Σανγκουινέτι** ως **Censor** επιστρέφει στα γεγονότα του '69. Η αστική τάξη, λέει ο «επιφανής άντρας», τον οποίο υποδύεται, ζητούσε τότε από το ΚΚ να παίξει το ρόλο του μπάτσου, αλλά η αποτυχία στις μεταξύ τους διαπραγματεύσεις έκανε και τους δύο να

κρατάνε στάση αναμονής: «'Επρεπε να δράσει κανείς αμέσως, αλλά προς μια άλλη κατεύθυνση».

Ήδη οι αστοί προσανατολίζονταν στη χρήση βίας για να σωθεί η δημοκρατία. Όπως έγραφε τότε ο Νικόλα Αντέλφι στην Ερος: «...Δε βλέπουμε με ποιό τρόπο το κύμα της βίας θα μπορούσε να σπάσει ή έστω να ελαττωθεί. Εκτός κι αν συμβεί κάποιο απρόοπτο και τραυματικής φύσης γεγονός: θέλω να πω κάτι που ξαφνικά θα συγκλονίσει βαθειά την κοινή γνώμη και θα της δώσει την αίσθηση πως βρίσκεται στο εξής στο χείλος της αναρχίας και της αχώριστης συντρόφου της, της δικτατορίας».

Το κύμα των απεργιών φούντωνε και τα συνδικάτα όλο και πιο δύσκολα μπορούσαν να το ανακόψουν: «Η Ιταλία βρέθηκε (εκείνη την περίοδο) περισσότερες από μια φορές σε μια ώρα μόνο απόσταση από τη γενική επανάσταση», λέει ο Censor.

Ιδιαίτερα στην πόλη του Μιλάνου η κατάσταση ξέφευγε ανησυχητικά από τον έλεγχο των συνδικάτων: στις 19 Νοέμβρη, μέρα γενικής απεργίας, οι απεργοί έδιωξαν τους συνδικαλιστές έξω από την πόλη υψώνοντας οδοφράγματα.

Στη Ρώμη «έγινε επιτέλους αντιληπτό ότι δεν υπήρχε καιρός για χάσμιο, αφού ούτε τα συνδικάτα ούτε η αστυνομία ήταν ικανοί να εμποδίσουν την ανταρσία».

Η βομβιστική επίθεση στην πλατεία Φοντάνα ήταν η απάντηση των αστών. Ήταν μια επίθεση ενάντια στο προλεταριάτο: «Οι εργάτες έμειναν σαν υπνωτισμένοι μπροστά στο αναπάντεχο αυτό γεγονός που τους προκάλεσε σύγχιση και έκπληξη... αποπροσανατολισμένοι...».

Ο Censor παρουσιάζει τους δύο πόλους της σύγκρουσης και το αποτέλεσμα της χρήσης της τρομοκρατίας: «Ως δια μαγείας, ένα κίνημα αγώνων τόσης έκτασης και τόσης διάρκειας ξεχάστηκε από μόνο του και σταμάτησε».

«Η κοινωνική επανάσταση προς το τέλος του 1969: οι εργάτες χωρίς αρχηγούς στους οποίους να υπακούουν, δρούσαν στο εξής ελεύθερα, έξω από τη δημοκρατική νομιμότητα».

Το δίλημμα της δημοκρατίας ήταν «...να επαναφέρει σε ισχύ τη συνταγματική νομιμότητα και την πολιτική τάξη ή να εξαφανίστε».

«Μοναδικό στήριγμα του κράτους εκείνη την περίοδο ήταν οι μυστικές υπηρεσίες... και τα μέσα πληροφόρησης και προπαγάνδας».

Τελικά «Το ίδιο το κράτος... υποχρεώθηκε να χειρίστει όσο καλύτερα μπορούσε, εναντίον του ίδιου του εαυτού, ορισμένα όργανα της δικής του συντήρησης: για να δείξει σε όλους πως όλοι, μαζί με το κράτος, βρίσκονται σε κίνδυνο».

Ωστόσο οι βόμβες του 1969, αν και αποτέλεσαν την προσωρινή σωτηρία των θεσμών, θα γίνονταν μια μόνιμη πηγή σφαλμάτων.

Η τακτική της πλατείας Φοντάνα έγινε στρατηγική («στρατηγική της έντασης» ή «στρατηγική των αντίθετων εξτρεμισμών»), αλλά κατάντησε από ένα σημείο και μετά ανώφελη, ανεξέλεγκτη και επικινδυνη.

Το κράτος ακολουθώντας τη στρατηγική της έντασης «δε θέλησε ποτέ ν' αντιμετωπίσει τα προβλήματα τα οποία είχε θέσει ο πραγματικός εχθρός της κοινωνίας, η οποία στηρίζεται στην ιδιοκτησία και την εργασία».

Οι μυστικές υπηρεσίες είναι πλέον «δίκοπο σπαθί στα χέρια ενός ηλιθίου».

Ο Σανγκουινέτι είναι αισιόδοξος θεωρώντας ότι το κίνημα δεν μπορεί πια να συγκρατηθεί, το χαρτί του «φασιστικού κινδύνου» (που μόνο οι ακροαριστεροί πήραν στα σοβαρά) έχει πια καιί από το κράτος, οι μυστικές υπηρεσίες έχουν αποτύχει και ο ιστορικός συμβιβασμός με το ΚΚ είναι αναγκαίος.

21

Στην **αλληλογραφία** τους οι Ντεμπόρ και Σανγκουινέτι αναπτύσσουν τις απόψεις τους περί της τρομοκρατίας και της σχέσης της με το κράτος. Στην επιστολή του προς το Σανγκουινέτι, στις 21 Απριλίου 1978, ο Ντεμπόρ αναλύοντας τα «λάθη» της απαγωγής Μόρο, θεωρεί ότι δεν είναι έργο των Ερυθρών Ταξιαρχών: «Η υπόθεση κατευθύνεται, προφανώς, από εχθρούς του ιστορικού συμβι-

βασμού, όχι όμως από τους επαναστάτες εχθρούς του».

Αναπτύσσοντας τη λογική Censor εξετάζει την είσοδο των σταλινικών στην εξουσία και τις αντιδράσεις που προκάλεσε: «...από την πλευρά του σύγχρονου καπιταλισμού, η συμμετοχή των σταλινικών δεν αλλάζει τίποτα απολύτως στη φύση της ταξικής κοινωνίας, υπάρχουν κάποιοι άλλοι τομείς του καπιταλισμού τα συμφέροντα των οποίων... έρχονται σε πλήρη αντίθεση με το κόστος αυτής της αλλαγής, την οποία μετατρέπουν ανοιχτά σε *casus belli*».

Οι σταλινικοί είναι «*υποχρεωμένοι να σιωπούν για διάφορα εγκλήματα [Μόρο], επειδή σιωπησαν και για τα προηγούμενα [πλατεία Φοντάνα]*».

«Αυτοί που έχουν διασυρθεί και τρομοκρατηθεί αυτή τη στιγμή είναι ολόκληρη η παράταξη του "ιστορικού συμβίβασμού"».

«Οι πειραματιστές που δρουν στην Ιταλία... αρχίζουν να τη μετατρέπουν σε ευρωπαϊκό εργαστήριο της αντεπανάστασης».

Είναι αφέλεια των αριστεριστών να στρέφονται σε «θεολογικές συζητήσεις για τα προβλήματα της επαναστατικής βίας», ενώ «οι σταλινικοί γνωρίζουν, προφανώς, ποιός κατευθύνει αυτό το χτύπημα εναντίον τους», αλλά είναι δέσμιοι της «ομερτά» που διέπει τις σχέσεις τους με τους Χριστιανοδημοκράτες.

Στην απάντησή του στον Ντεμπόρ, την 1η Ιουνίου του 1978, ο Σανγκουινέτι αρχικά θεωρεί την υπόθεση Μόρο στημένη από τις μυστικές υπηρεσίες: ή απαγωγή Μόρο «αποτελεί νέα προβοκάτσια, αφού ξεκάθαρα προερχόταν από το ίδιο πρόσωπο που είχε τοποθετήσει τη βόμβα της πλατείας Φοντάνα».

Συνεχίζει στο ίδιο μοτίβο σχετικά με τους σταλινικούς: οι σταλινικοί «επικαλούμενοι πάντα "μια εξυφασμένη από τα κέντρα της αντίδρασης συνομωσία", όταν έχουν να κάνουν με μια αυθόρμητη και γενική προλεταριακή εξέγερση,... είναι απολύτως φυσικό να μη μιλάνε ποτέ για συνομωσία, ακριβώς όταν πρόκειται για στημένες προβοκάτσιες...»

«Οι Ερυθρές Ταξιαρχίες ... όχι μόνο δεν είναι ικανές να καταφέρουν ένα τέτοιο χτύ-

πημα, αλλά ούτε να το φανταστούν».

Ωστόσο, στη συνέχεια εξετάζει αυτήν την ιστορία αντίστροφα: «θα δεις πως πραγματικά όλα είναι πιθανά». Οι δράστες θα μπορούσαν να είναι αριστεριστές, ικανοί για κάτι τέτοιο, ενώ το ιταλικό κράτος είναι ανίκανο, αφού οι μυστικές υπηρεσίες εξαρθρώθηκαν από τον ίδιο τον Αντρεότι μετά το «πραξικόπημα του '69».

Εξάλλου η αστυνομία «έχει εκπαιδευθεί τόσο πολύ... στην κατασκευή πλαστών αποδείξεων για ψευτικούς ενόχους, που συνήθως παραλύει μπροστά σε οποιοδήποτε πραγματικό γεγονός και πραγματικό έγκλημα».

Σα συμπέρασμα λοιπόν, «στην ιταλική κοινωνία, όπου... τίποτα δε λειτουργεί, δεν πρέπει να ξαφνιαζόμαστε που ακόμα και πολύ μικρές ομάδες τρομοκρατών καταφέρ-

νουν για κάποιο διάστημα να επωφεληθούν από την αδυναμία του συστήματος, εμφανιζόμενες ως το μόνο σταθερό και εν λειτουργία πράγμα... αυτές οι επιτυχίες κατά του συστήματος δεν το βλάπτουν πραγματικά...»

«Το γεγονός πως η τρομοκρατία κουβαλάει νερό στο μύλο του θεάματος, δεν αποδεικνύει ότι κατευθύνεται πάντα από τους ανθρώπους του θεάματος».

«... Οι άνθρωποι του θεάματος εξακολουθούν να καταφέρουν να εκμεταλλεύονται ό,τι η αστυνομία τους δεν καταφέρνει να καταστείλει...».

«... Το σύστημα είναι ασύγκριτα ικανότερο να επωφελείται από τα χτυπήματα της τρομοκρατίας παρά να τα εμποδίζει...»

«...Αναρωτιέμαι μέχρι ποιού σημείου επωφελείται το κράτος επιτρέποντας την ανάπτυξη αυτού του φαινομένου, όταν χάνει τον έλεγχό του;»

Η τρομοκρατία και οι προβοκάτσιες ξεκίνησαν το 1969 ως έργο του κράτους. «... Οι αλυσιδωτές αντιδράσεις που δημιούργησαν τα χτυπήματα μετά το 1969, μπορεί ν' απάλλαξαν αρχικά αυτές τις δυνάμεις από την άμεση οργάνωσή τους. Άλλα καθώς όλα εξελίσσονται αυτόμata, κάποια άλλη στιγμή εμφανίζεται ένα καινούργιο πρόβλημα που οι δυνάμεις αυτές είναι υποχρεωμένες να χειριστούν... εκεί βρισκόμαστε κιόλας...».

Γενικότερα περί ένοπλου λέει ότι «Από στρατιωτική άποψη... η τρομοκρατική δράση, οπουδήποτε δεν μπορούν να της απαντήσουν με αντίποινα, είναι αρκετά εύκολη».

Οι τρομοκράτες το μόνο που χρειάζεται να κάνουν είναι «να καταλάβουν το χώρο του θεάματος, χωρίς μάλιστα να τον γνωρίζουν ή να μπορούν να τον καταστρέψουν πραγματικά».

Η λογική του τρομοκράτη είναι «ας κάνουμε κάτι που όλος ο κόσμος θα μιλά γι' αυτό... Η τρομοκρατική ενέργεια εξασφαλίζει τις περισσότερες φορές μόνο αυτό».

«Το πνεύμα του τρομοκράτη είναι μάλλον το πνεύμα του ηδονοβλεψία που

βάζει καθρέφτη στο ταβάνι για να κοιτάζεται όταν πηδιέται».

Η ουσία του επιχειρήματος του Σανγκουινέτι μπορεί να συνοψιστεί στο ότι, ακόμα κι αν είναι αυθεντική, η τρομοκρατία που δρασαν κράτος δεν μπορεί να έχει καμιά σχέση με ό,τι επαναστατικό επικαλείται η ίδια. Οι τρομοκράτες «δεν καταφέρνουν να καταλάβουν ούτε καν αυτή την απλή αλήθεια: πως όταν, όσοι παρουσιάζονται σαν επαναστάτες, δρουν με τον ίδιο τρόπο που δρουν οι μυστικές υπηρεσίες, είναι κιόλας καταδικασμένοι».

«Ο σταλινισμός των Ερυθρών Ταξιαρχιών είναι, κατά κάποιο τρόπο, η τελευταία αιματηρή αναλαμπή της διαψευσμένης χίμαιρας ενός αιμοσταγούς σταλινισμού σε πλήρη κατάρρευση».

Τον Ιανουάριο του 1979 εκδίδεται η πρώτη σωστή ιταλική μετάφραση της *Κοινωνίας του Θεάματος*. Στην *Εισαγωγή* γίνεται αναφορά από τον Ντεμπόρο στο ένοπλο, την υπόθεση Μόρο και τον ιστορικό συμβιβασμό: «Το κρατικό ψέμα αναπτύσσεται καθεαυτό και διεαυτό». Η υπόθεση Μόρο ήταν στημένη και η εκδοχή της εξουσίας σχετικά με την υπόθεση αυτή «δεν είχε την πρόθεση να είναι πιστευτή, αλλά να είναι μόνη στο προσκήνιο κι έπειτα να ξεχαστεί, όπως ακριβώς ένα κακό βιβλίο».

Ήταν μια «μυθολογική όπερα» με «ήρωες τρομοκράτες» που «μεταμορφώθηκαν σε αλεπούδες... λιοντάρια και αρνάκια» και μια «ανίκανη αστυνομία».

Οι ένοπλες οργανώσεις έχουν διαβρωθεί από το κράτος που «έθεσε σε κίνηση το μηχανισμό των Ερυθρών Ταξιαρχιών... επειδή ακριβώς ένας μεγάλος αριθμός ιταλών εργατών ξέφυγε από τον έλεγχο της συνδικαλιστικής-σταλινικής αστυνομίας...». Ωστόσο, παράλληλα είναι υπαρκτή η «διεύρυνση ενός περιφερειακού στρώματος ειλικρινούς μικρο-τρομοκρατίας, που λίγο πολύ ελέγχεται και γίνεται προς στιγμή ανεκτό σαν ένα ιχθυοτροφείο...», απ' όπου «ψαρεύονται κατά παραγγελία κάποιοι ένοχοι».

Υπάρχει μια πολυδιάσπαση των αφεντικών πάνω στο «ζωτικό και υπερβολικά αβέβαιο ζήτημα της χρησιμοποίησης των σταλινικών».

Απ' τη μια «ο Μόρο πίστευε στον “ιστορικό συμβιβασμό” δηλ. στην ικανότητα των σταλινικών να συντρίψουν τελικά

το κίνημα των επαναστατών εργατών...», απ' την άλλη όμως αυτοί «που ελέγχουν τις Ερυθρές Ταξιαρχίες» δεν συμφωνούσαν.

«Το σταλινικό κόμμα συνέχισε να παριστάνει ότι πιστεύει στην ανεξαρτησία των Ε.Τ.». Οι απαγωγείς παρέτειναν τον εξευτελισμό του ΚΚΙ κρατώντας το Μόρο ζωντανό, αλλά τον εκτέλεσαν «αμέσως μόλις οι σταλινικοί έδειξαν τα δόντια τους κάνοντας δημόσια υπαινιγμό για σκοτεινές μηχανορραφίες».

Να ποιά ήταν για τον Ντεμπόρ η λειτουργία των Ε.Τ.: «να υπονομεύσουν το κύρος των προλετάριων που εξεγείρονται πραγματικά ενάντια στο κράτος...».

«Αυτή τη λειτουργία την εγκρίνουν οι σταλινικοί, μια και τους βοηθάει...», προσπαθώντας «να περιορίζουν τις υπερβολές που στρέφονται εναντίον τους με καλυμμένους δημόσιους υπαινιγμούς... και με σαφείς, κραυγαλέες απειλές στη διάρκεια των ... διαπραγματεύσεών τους με την κρατική εξουσία».

Το αμυντικό όπλο των σταλινικών είναι ότι θα μπορούσαν οποιαδήποτε στιγμή ν' αποκαλύψουν τα πάντα: «...ένας σταλινικός θα βρίσκεται πάντα στο στοιχείο του όταν μυρίζει κρυφό έγκλημα του κράτους».

Για τον Ντεμπόρ, η κρίση της θεαματικής κυριαρχίας είναι τόσο βαθιά που πλέον το μόνο μέσο διαχείρισής της είναι η διαχείριση του τρόμου, το θέαμα του τρόμου. Η θεαματική κυριαρχία «σήμερα δεν υπόσχεται πια τίποτα... Λέει απλώς: «έτσι είναι».

«Ομολογεί ειλικρινά ότι δεν είναι πια ουσιαστικά μεταρρυθμίσμη». Μάλλον σήμερα, τέτοιες σκέψεις είναι πολύ περισσότερο αληθινές από ό,τι ήταν τότε που διατυπώθηκαν από τον Ντεμπόρ, αν σκεφτεί κανείς το σημερινό «πόλεμο κατά της τρομοκρατίας».

«Όλοι οι ειδικοί της εξουσίας...» προσπαθούν «να βρούν, αν όχι το γιατρικό της άρρωστης κοινωνίας, τουλάχιστον ένα μέσο για να της διατηρήσουν... μια επίφαση επιβίωσης». Η διαδικασία που διαχειρίζονται γίνεται «ολοένα και πιο ασυνήθιστη και αδυνατούν να την ελέγξουν».

Το '79 ο Ντεμπόρ είναι ακόμα αισιόδοξος: «Το σημαντικότερο αποτέλεσμα της καταστροφικής αποσύνθεσης της ταξικής κοινωνίας» είναι ότι τώρα το σύνολο των ανθρώπων «θα αναγκαστούν» να αγαπήσουν την ελευθερία.

Ο **Σανγκουινέτι**, δύο μήνες αργότερα, στο **Περί της Τρομοκρατίας και του Κράτους** θα επιχειρήσει μια σύνοψη των απόψεων των Καταστασιακών, αναλύοντας την κρατική χρήση του τρόμου, καθώς και τους πρωταγωνιστές και κομπάρσους του: «Όλες οι πράξεις τρομοκρατίας... υπήρξαν ή είναι είτε επιθετικές πράξεις είτε αμυντικές πράξεις... Στην επιθετική τρομοκρατία προσφέρουν οι απελπισμένοι και οι πλανημένοι. Στην αμυντική τρομοκρατία, αντίθετα, προσφέρουν πάντα και μόνο τα Κράτη, είτε επειδή βρίσκονται βαθιά μέσα σε μια σοβαρή κοινωνική κρίση, όπως το Ιταλικό κράτος, είτε επειδή τη φοβούνται, όπως το Γερμανικό κράτος... Η αμυντική τρομοκρατία των Κρατών ασκείται είτε άμεσα είτε έμμεσα, είτε με τα δικά τους όπλα είτε με τα όπλα των άλλων. Αν τα Κράτη προσφύγουν στην άμεση τρομοκρατία, αυτή πρέπει να στραφεί εναντίον του πληθυσμού [π.χ. σφαγή στην πλατεία Φοντάνα]. Αν, αντίθετα, τα Κράτη αποφασίσουν ν' ανατρέξουν σε μιαν έμμεση τρομοκρατία, αυτή πρέπει να φαίνεται πως στρέφεται εναντίον τους — όπως για παράδειγμα συνέβη στην υπόθεση Μόρο.»

Για τον Σανγκουινέτι οι απόπειρες που γίνονται άμεσα από τις υπηρεσίες του κράτους συνήθως δε διεκδικούνται από κανέναν κι αυτό είναι το αδύνατο σημείο τους. Εξαιτίας αυτής της αδυναμίας εμφανίζονται πραγματικές ή φανταστικές οργανώσεις που αναλαμβάνουν την ευθύνη πράξεων των οποίων είναι δυνατή η εκμετάλλευση από το κράτος.

Οι τρομοκρατικές ομάδες είναι ιεραρχικές, καθρέφτης της υπάρχουσας κοινωνικής οργάνωσης. Η ιδεολογία και η στρατιωτική τους πειθαρχία βοηθάνε το κράτος να κατασκευάζει τέτοιες οργανώσεις ή να παρεισφρύει σε ήδη υπαρκτές. Στην τελευταία περίπτωση, έχουμε εξόντωση της παλιάς ηγεσίας και μετατροπή της οργάνωσης σε αμυντικό όργανο του κράτους.

Ο σκοπός της αμυντικής τρομοκρατίας παραμένει ο ίδιος από το 1969: «... να πιστέψει όλος ο πληθυσμός που

πια δεν ανέχεται ή πολεμάει το κράτος, πως έχει τουλάχιστον έναν εχθρό από κοινού μ' αυτό, απ' τον οποίο το κράτος τον προστατεύει, φτάνει να μην αμφισβητείται από κανένα».

«Το κράτος... αναλαμβάνει με επιοημότητα να σκηνοθετήσει το θέαμα της κοινής και πανίερης άμυνας μπροστά στο τέρας της τρομοκρατίας».

«Αφού η σημερινή κρίση δεν αφήνει απ' έξω καμιά χώρα του πλανήτη, δεν υπάρχει πια κανένα γεωγραφικό σύνορο της ειρήνης, του πολέμου, της ελευθερίας, της αλήθειας».

Κάνει μια αναδρομή στη σύγχρονη ιταλική ιστορία, από την πλατεία Φοντάνα μέχρι το Μόρο: «Για μια μεγάλη περίοδο, οι καταστασιακοί ήταν οι μόνοι στην Ευρώπη που καταγγείλαν πως το ιταλικό κράτος είναι ο αυτουργός και ο αποκλειστικά ωφελημένος από τη σύγχρονη τεχνητή τρομοκρατία... και τούτο ακριβώς από τις 19 Δεκέμβρη 1969 και πέρα...»

«Το ψέμα των σταλινικών για την πλατεία Φοντάνα δεν ήταν αναίτιο... αναγκάστηκαν το '69 να παραφουσκώσουν το μύθο του "φασιστικού κινδύνου", ώστε καταμέτωπά του ν' ανασυγκροτήσουν την "ενότητα της εργατικής τάξης" κάτω από τις δικές τους ντιρεκτίβες».

Επειδή λοιπόν το ΚΚ δε μίλησε το '69, «...αναγκάστηκε μετά να συνεχίσει να μη μιλάει και... για όλες τις κατοπινές προβοκάτσιες».

Απ' την άλλη, «οι εξωκοινοβουλευτικοί και οι αριστεροί διανοούμενοι παραδέχονται βέβαια πως το κράτος χρησιμοποιεί πάντα την τρομοκρατία, κατόπιν εορτής, μα δε μπορούν να συλλάβουν πως μπορεί να προσφύγει το ίδιο στην τρομοκρατία, σκοτώνοντας τον "πιο εξέχοντα" εκπρόσωπό του».

Η κρίση της θεαματικής κυριαρχίας έχει φτάσει σε τέτοιο βαθμό ώστε «το θέαμα έχει γίνει αυτιστικό...δε θέλει να κοιτάζει άλλο την πραγματικότητα· αυτό που θέλει είναι μονάχα να το κοιτούν, να το θαυμάζουν, να το παρακολουθούν παθητικά, να το δέχονται όπως δηλώνει πως είναι».

«Την ίδια στιγμή που η αστυνομία θέλει να κάνει η

ίδια την ιστορία, κάθε ιστορικό γεγονός εξηγείται από την εξουσία με αστυνομικούς όρους, ...κάθε συμβάν "καταχωρίζεται στα θαύματα ή τις καταστροφές" [όπως λέει ο Ζ. Γκαμπέλ]...»

«Το θέαμα έχει φτάσει να μην ξέρει πια ποιόν εξουσιάζει, αφού δε γνωρίζει πια την πραγματικότητα και τις σκέψεις που πρέπει επειγόντως να ελέγξει...», με αποτέλεσμα «ολάκερος ο πληθυσμός και ιδιαίτερα οι νέοι [να] γίνονται ύποπτοι για την εξουσία». Ταυτόχρονα, η εξουσία «θά θελε ν' αρνηθεί ως και την ιδιότητα του εχθρού στον πραγματικό εχθρό, το προλεταριάτο...». Οι εχθροί της εξουσίας είναι «"τρομοκράτες", δηλαδή εχθροί του κοινού καλού, δημόσιοι εχθροί. Και εναντίον ενός δημόσιου εχθρού τα πάντα επιτρέπονται». Άλλωστε ο εμπορευματικός-θεαματικός κόσμος «δεν μπορεί να παραδεχτεί την πάλη ούτε καν με τη σκέψη. Έτσι αυτή η θεαματική κοινωνία δεν είναι πια ικανή ούτε καν να σκεφτεί...», δεν μπορεί πια να «συλλογίεται λογικά». Βασίζει την ταυτότητα των πραγμάτων όχι στην ταυτότητα των υποκειμένων αλλά στην ταυτότητα των κατηγορουμένων: «Ο Εβραίος είναι κακός, ο κακός είναι Εβραίος», «η τρομοκρατία είναι καταστρεπτική, η καταστροφή είναι τρομοκρατία».

Η τρομοκρατία παίζει το ρόλο του διαβόλου (του πρώτου και «ύψιστου προβοκάτορα») στο σύγχρονο κόσμο. Είναι αυτή που πρέπει να εξασφαλίσει τον «πλέριο θρίαμβο της βασιλείας του θεού», του κράτους.

Η προσέγγιση του Σανγκουινέτι είναι μια προσέγγιση υπερβολικά αισιόδοξη: «Όλα τα κράτη υπήρξαν πάντοτε τρομοκράτες, πιο έντονα όμως στη γέννησή τους και στο πλησίασμα του θανάτου τους».

Η τρομοκρατία είναι το τελευταίο χαρτί του κράτους ενάντια στην υπόγεια διάδοση της αλήθειας που δεν μπορεί ν' αντιμετωπίσει. Από τη στιγμή που το «θέαμα έχει φτάσει... να μη γνωρίζει την πραγματικότητα και τις σκέψεις που πρέπει επειγόντως να ελέγξει...», «...τα ψέματα της εξουσίας» δεν αγγίζουν «πια κανένα πόλο της "πραγματικής χώρας", όπου η αλήθεια μπορεί μ' αυτόν τον τρόπο ν' ανοίγει δρόμο πιο άνετα κι εντελώς ανεμπόδιστα, μια και δε συναντάει τίποτα που να τη δυσκολεύει ή να τη φοβίζει!».

Έτσι «εκατομμύρια καταπιεσμένες συνειδήσεις ξυπνούν και ξεσηκώνονται κάθε μέρα εναντίον της εκμετάλευσης».

Το 1981, «Ένας Ανεξέλεγκτος» δημοσίευσε τη «Διαμαρτυρία...», ένα κείμενο το οποίο κριτικάρει τις απόψεις του Σανγκουινέτι. Ο **Μπρε** και ο **Βουαγιέ** έγραψαν μια **Απάντηση στο συγγραφέα της «Διαμαρτυρίας»**, όπου ενώ υπερασπίζονται κατά βάση τις απόψεις των καταστασιακών, ασκούν κι οι ίδιοι κριτική. Βρίσκουν την εμμονή τους στο θέμα της χειραγώησης των σταλινικών από το κράτος περιττή: «Ο Ντεμπόρ και ο Σανγκουινέτι φαίνεται να λησμονούν πως οι σταλινικοί είναι ούτως ή άλλως χειραγωγοί και μπάτσοι και, επομένως, δεν έχει κανένα νόημα και ενδιαφέρον να αναρωτιόμαστε αν οι χειραγωγοί χειραγωγούνται ή αν αυτοί οι μπάτσοι είναι επίσης και μπάτσοι του ιταλικού κράτους.»

Κατά τη γνώμη τους, η αντίφαση των Ντεμπόρ και Σανγκουινέτι είναι πως «λοιδωρούν κάθε τρομοκράτη... έστω κι αν ο Ντεμπόρ γνωρίζει τρομοκράτες που είναι εκλεκτοί της καρδιάς του...».⁴³

Κατά τους Μπρε-Βουαγιέ, το σημαντικό δεν είναι να καταγγελθεί η τρομοκρατία όσο η ίδια η ιδεολογία των στρατευμένων που ασκούν βία στο όνομα του «λαού».

«Αυτό που καταπολεμούμε σε έναν τρομοκράτη, δεν είναι ο τρομοκράτης αλλά ο στρατευμένος». «Πρέπει να υπονομεύουμε τους στρατευμένους ...επειδή είναι στρατευμένοι, και όχι για συγκυριακούς λόγους, επειδή, δηλαδή, μπορούν πράγματι να χειραγωγηθούν...»

«Οι στρατευμένοι, τρομοκράτες ή όχι, πάντα παίζουν το παιγνίδι του κράτους, επειδή είναι στρατευμένοι, επειδή οι ίδιοι χειραγωγούν, επειδή, όπως και το κράτος, δρουν εξ ονόματος των φτωχών, χωρίς εντολή και έλεγχο, και ποτέ στο δικό τους μόνο όνομα, γιατί, όπως και το κράτος, προσδοκούν να ασκήσουν επιρροή

στους φτωχούς με τις θεαματικές τους ενέργειες».

«Αν είναι υπερβολή να ισχυρίζεται κανείς πως σκέφτεται για λογαριασμό του προλεταριάτου, εξίσου καταχρηστικό είναι να ισχυρίζεται πως διεξάγει ένοπλη πάλη εξ ονόματός του».

Επαναλαμβάνοντας τα λόγια του Σανγκουινέτι προς τον Ντεμπόρ (Επιστολή της 1ης Ιουνίου 1978) λένε ότι το ένοπλο «είναι η τελευταία αναλαμπή των διαψευσμένων αυταπατών της καταρρέουσας στράτευσης, που έχασε τις ελπίδες της πως θα μπορούσε να ασκήσει επιρροή στους φτωχούς με άλλα εξίσου ανυπόληπτα μέσα».

«Στο θέαμα του εγκλήματος, ο εχθρός αντιπαραθέτει τον ξεχωριστό κόσμο της εγκληματικότητας στην κοινωνία στο σύνολό της, η οποία ορίζεται σαν εγγύηση κατά του εγκλήματος...»

Οι εργολάβοι του «ένοπλου αγώνα» αντιπαραθέτουν «...την εξέγερση ως ιδιαίτερη κατηγορία, όπως χονδροειδώς την έχει περιγράψει το θέαμα, στο σύνολο της κοινωνίας που υποτίθεται ότι δεν περιλαμβάνει την άρνηση και την εξέγερση».

Αν και κριτικάρουν τους Ντεμπόρ-Σανγκουινέτι γιατί «δείχνοντας πως υπάρχει μια χειραγωγούμενη τρομοκρατία, υπονοούν πως υπάρχει και κάποια άλλη που δε χειραγωγείται και αποτελεί αυθεντική έκφραση της εξέγερσης», εντούτοις αναγνωρίζουν στο Σανγκουινέτι «την καταγγελία για τη χρήση της σταλινικής τρομοκρατίας ως θεάματος από το ιταλικό κράτος» καθώς και το ότι «μια από τις μεγαλύτερες αρετές των βιβλίων του Σανγκουινέτι είναι πως μας έκανε να αμφιβάλλουμε για τα πάντα...».

22

Στα **Σχόλια πάνω στην κοινωνία του θεάματος**, το 1988, ο **Ντεμπόρ** παρουσιάζει πλέον μια εφιαλτική εικόνα της πραγματικότητας: η κοινωνία στο στάδιο του ενσωματωμένου θεαματικού «μοιάζει να γίνεται παντού αποδεκτή σαν η

⁴³ Οι καταστασιακοί έκαναν διάκριση ανάμεσα σε τέσσερα είδη βίας: α) τη βία του κεφαλαίου, β) την αυθόρυμη προλεταριακή βία, γ) τη βία της ατομικής εξέγερσης (ιλλεγκαλισμός) και δ) τη στρατευμένη βία, που εύκολα επαναφομοιώνεται από το θέαμα. Παραδόξως, ο Ντεμπόρ δε συμπεριλάμβανε στην τελευταία τους ένοπλους ισπανούς ελευθεριακούς και τη RAF.

πραγμάτωση μιας εύθραυστης τελειότητας». Γι' αυτό ακριβώς «δεν πρέπει πια να εκτίθεται σε επιθέσεις... Το εμπόρευμα δεν μπορεί πια να επικριθεί από κανέναν».

«Παντού όπου κυριαρχεί το θέαμα οι μόνες οργανωμένες δυνάμεις είναι εκείνες που επιθυμούν το θέαμα... Καμιά δεν μπορεί... να παραβεί την omerta που αφορά τα πάντα. Τελειώσαμε πια μ' αυτήν την ενοχλητική ιδέα, που είχε κυριαρχήσει πάνω από διακόσια χρόνια, σύμφωνα με την οποία μια κοινωνία μπορούσε να δέχεται κριτική και να μετασχηματίζεται, να μεταρρυθμίζεται ή να επαναστατικοποιείται».

«Αυτή η τόσο τέλεια δημοκρατία κατασκευάζει η ίδια το μυστηριώδη εχθρό της, την τρομοκρατία... Προτιμά να κριθεί σε σχέση με τους εχθρούς της παρά σε σχέση με τ' αποτελέσματά της».

Η τρομοκρατία δεν είναι ούτε απλή μηχανοραφία των μυστικών υπηρεσιών ούτε αποκλειστικά έργο ανθρώπων «με πλήρη έλλειψη ιστορικού νοήματος». «Οι άνθρωποι, που στερούνται κάθε ίχνος ιστορικού νοήματος, μπορούν εξίσου να χειραγωγηθούν, και μάλιστα ακόμη ευκολότερα από τους άλλους».

«Κάθε εχθρός της θεαματικής δημοκρατίας αξίζει όσο κι οι άλλοι, όπως αξίζουν το ίδιο όλες οι θεαματικές δημοκρατίες». Κάθε εχθρός του θεάματος είναι «ή θα γίνει σίγουρα» τρομοκράτης και ο τρομοκράτης δεν είναι πολιτικός εγκληματίας αλλά κοινωνικός, εχθρός δηλ. της ίδιας της κοινωνικής οργάνωσης. «...Απ' όλα τα κοινωνικά εγκλήματα, κανένα δε θεωρείται χειρότερο απ' την αυθάδη πρόθεση να θέλεις ακόμη ν' αλλάξεις κάτι μέσα σ' αυτήν την κοινωνία...» η οποία «δεν επιθυμεί να κατηγορείται άλλο...».

Θα μπορούσαμε να προσθέσουμε σ' αυτά που λέει ο Ντεμπόρ, ότι σήμερα οι «κοινωνικοί», ή μάλλον «αντι-κοινωνικοί» εγκληματίες, αντιμετωπίζονται μέσα από μια βιολογική οπτική, που επικεντρώνει σ' αυτούς ως φυσικές παρουσίες. Οι προκηρύξεις της Μάινχοφ, π.χ., δεν παρουσιάζουν κανένα ενδιαφέρον, μόνο ο εγκέφαλός της για ιατρική εξέταση.

«Από τα δίκτυα προώθησης-ελέγχου, περνάμε ανεπίσθητα στα δίκτυα επιτήρησης-παραπληροφόρησης» και συνωμοσίας υπέρ της

θεαματικής κοινωνίας, συνεχίζει ο Ντεμπόρ.

«Η συνωμοσία αυτή αποτελεί μέρος της ίδιας της λειτουργίας της [θεαματικής κοινωνίας]».

«Οι μυστικές υπηρεσίες ...ήταν πάντα επιφορτισμένες να παίζουν το ρόλο του διαιτητή στα γενικά συμφέροντα αυτής της κοινωνίας..., και του κεντρικού κόμβου διότι σ' αυτές συγκεντρώνονται στο μεγαλύτερο βαθμό τα χαρακτηριστικά και τα εκτελεστικά μέσα μιας κοινωνίας».

«Το θέαμα ...θα πρέπει στο εξής να βρίσκεται ολοένα και περισσότερο στα χέρια ειδικών του μυστικού οι οποίοι, εννοείται, δεν είναι όλοι δημόσιοι υπάλληλοι...»

«Το εργαλείο που τελειοποιείται πρέπει να χρησιμοποιηθεί, κι η χρήση του θα ενισχύσει τις ίδιες τις συνθήκες που ευνοούσαν αυτή τη χρήση. Έτσι τα έκτακτα μέτρα μετατρέπονται σε πάγιους κανόνες».

«...Απ' την άλλη όμως, μπορούμε να μιλήσουμε για μια τάση φθίνουσας αποδοτικότητας του ελέγχου, στο μέτρο που προσεγγίζει την ολότητα του κοινωνικού χώρου, και κατά συνέπεια αυξάνει το προσωπικό και τα μέσα του. Διότι στην περίπτωση αυτή κάθε μέσο προσβλέπει, κι επιδίδεται, στη μετατροπή του σε σκοπό. Η επιτήρηση αυτοεπιτηρείται και συνωμοτεί ενάντια στον εαυτό της» καθώς «η διεύθυνση της επιτήρησης και της χειραγώγησης δεν είναι ενοποιημένη».

Επιπλέον, «η γενική συνωμοσία έχει γίνει τόσο συμπαγής, ώστε να έρχεται σχεδόν στο φως...».

«Η κυριαρχη αντίφασή της αυτή τη στιγμή είναι ότι επιτηρεί, διαβρώνει, ελέγχει ένα ανύπαρκτο κόμμα: αυτό που υποτίθεται ότι επιθυμεί την ανατροπή της κοινωνικής τάξης πραγμάτων».

Αν και στον τρόπο σκέψης του Ντεμπόρ η αντίσταση στην εξουσία δεν υφίσταται πλέον, εν τούτοις αφήνει μια μικρή χαραμάδα ελπίδας. Η άρνηση, αν και εξανεμίστηκε εδώ και πολύ καιρό, αποτελεί «μια αόριστη αλλά ωστόσο πολύ ανησυχητική απειλή...»

Γι' αυτό «η δύναμη επιτήρησης και επέμβασης κατευθύνεται... στο ίδιο το έδαφος της απειλής για να την πολεμήσει προκαταβολικά».

«Γι' αυτό η επιτήρηση έχει συμφέρον να οργανώσει η ίδια πόλους άρνησης... με σκοπό να ελέγξει αυτή τη φορά όχι τρομοκράτες, αλλά θεωρίες».

Σε πολλά σημεία θα μπορούσε να κριτικάρει κανείς τους καταστασιακούς: υπερτόνισαν, τη δεκαετία του '70, τις ιδεολογικές μορφές του κεφαλαίου και αντιμετώπισαν τη στρατηγική του τρόμου ως μοναδική στρατηγική του κράτους, υποτιμώντας έτσι τις αλλαγές στην παραγωγική διαδικασία και την κατανάλωση. Δεν ασχολήθηκαν με τις υποκειμενικές αδυναμίες του προλεταριακού κινήματος στην Ιταλία. Τέλος, μετατοπίστηκαν, χωρίς πολλές εξηγήσεις, από μια υπεραισιόδοξη άποψη σε μια θεωρία περί πλήρους, σχεδόν, ελέγχου των κοινωνικών αρνήσεων. Εν τούτοις, όποιος διάβασε τις θέσεις που προηγήθηκαν θα κατάλαβε νομίζουμε γιατί, με το θάνατο του Ντεμπόρ και την απόσυρση του Σανγκουινέτι και του Βουαγιέ, η συζήτηση για την τρομοκρατία, μέσα στους επαναστατικούς κύκλους, έγινε απείρως φτωχότερη.

23

Οι τρόποι με τους οποίους έχουν αντιμετωπιστεί τον τελευταίο χρόνο ο «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας», η αποπολιτικοποίηση του «ένοπλου αγώνα» και η υπόθεση της 17N, από την αριστερά ως τον αναρχικό χώρο, όχι μόνο δεν έχουν βοηθήσει στην κατανόηση της επίθεσης που δεχόμαστε αλλά, ακόμα χειρότερα, την έχουν συσκοτίσει.

Το ΚΚΕ, αν και βάζει κι αυτό τώρα πια το ζήτημα της υπεράσπισης των «πολιτικών και ατομικών δικαιωμάτων» των τρομοκρατών, εξακολουθεί να βλέπει τους τρομοκράτες σαν προβοκάτορες που προσπαθούν να «αποπροσανατολίσουν» τον ελληνικό λαό και να νομιμοποιήσουν την καταστολή εναντίον της αριστεράς (δηλ. του ΚΚΕ, αφού δεν υπάρχει, γι' αυτούς, άλλο αριστερό κόμμα). Πολλοί λεγκαλιστές αριστεροί, αν και δε μιλούν για προβοκάτορες, εν τούτοις θεωρούν κι αυτοί την «ατομική τρομοκρατία» — όπως την αποκαλούν — αναποτελεσματική και επιβλαβή, γιατί επιτρέπει τη σκλή-

ρυνση της κατασταλτικής νομοθεσίας και δυσφημεί το «λαϊκό κίνημα» ως βίαιο (ενώ το «λαϊκό-δημοκρατικό» κίνημα πρέπει να βασίζεται στην πολιτική ανυπακοή, κλπ). Οι πιο «ψαγμένοι» αριστεριστές κατηγορούν την «ατομική τρομοκρατία» επειδή «εγκαταλείπει το πλεονέκτημα της μαζικότητας» και αναπαράγει τον «αυταρχισμό της πρωτοπόρας ελίτ που δρα εκ των άνω».

Ο αντεξουσιαστικός-αναρχικός χώρος, ή μάλλον ένα σημαντικό κομμάτι του, ήταν ο μόνος πολιτικός χώρος που κινητοποιήθηκε άμεσα πέρσι εναντίον της προπαγάνδας των ΜΜΕ και υπέρ της 17N. Βραχυπρόθεσμα, μετά την πορεία της 1ης Οκτώβρη 2002, φάνηκε να είχε, λόγω και των προσεκτικών χειρισμών της εξουσίας σ' αυτήν την υπόθεση «εκκαθάρισης εσωτερικών λογαριασμών», κάποιες επιτυχίες: τα μέτρα κράτησης των κατηγορουμένων για συμμετοχή στην 17N χαλάρωσαν, ο Σερίφης αποφυλακίστηκε, το μονοπώλιο του λόγου των ΜΜΕ έσπασε. Μακροπρόθεσμα όμως, οι αντιλήψεις που εκφράστηκαν μέσα στο «χώρο» έχουν δημιουργήσει μεγάλη σύγχυση. Αφενός μεν κάποιοι αναρχικοί μιλάνε για την «ηθική», το «φιλότιμο» και την «αξιοπρέπεια» της Ε.Ο. (sic) 17N και την αποκαλούν «αντικειμενικά αντικαθεστωτική δύναμη», ενώ αρκετοί άλλοι το τραβάνε ακόμα πιο μακριά και υπερασπίζονται κάθε μορφή βίας: «Αξίζει να είμαστε δίπλα σ' όλους αυτούς που δε θεωρούν την πολιτική ή κοινωνική βία, αυθόρμητη ή οργανωμένη, ατομική ή συλλογική, ένοπλη ή μη, παράλογη κι εγκληματική και δεν ξεχνούν ότι δεν τρομοκρατήθηκαν ποτέ από τη δράση της ΕΟ 17N».⁴⁴ Η διατύπωση είναι κουφή γιατί φυσικά και είναι η επαναστατική βία εγκληματική, με την έννοια ότι κουρελιάζει το Αστικό Δίκαιο. Άλλα δικαιούμαστε να ρωτήσουμε τα μέλη αυτής της Συνέλευσης: δεν ήταν η πολιτική βία των ένοπλων σταλινικών της ΟΠΛΑ εγκληματική, απέναντι στους επαναστάτες που διαφωνούσαν μαζί της; Δεν υπάρχει απαράδεκτη ατομική ή συλλογική βία σ' αυτήν την κοινωνία; Είμαστε υποχρεωμένοι κάθε φορά που το κράτος συλλαμβάνει ανθρώπους, που το ίδιο βαφτίζει εχθρούς του, εμείς να τους υπερασπιζόμαστε;

⁴⁴ Από προκήρυξη της Συνέλευσης Αναρχικών.